

ОЦІНКА СТАНУ ГРАБОВО-БУКОВИХ НАСАДЖЕНЬ В ПЕРЕДГІРСЬКИХ УМОВАХ ЗАКАРПАТТЯ

Оцінено стан грабово-букових насаджень в передгірських умовах Закарпаття на прикладі Анталовецького лісництва. Описані симптоми ураження дерев бука та його окремих частин хворобами, виявленими в результаті обстеження лісу та узлісся та визначено типи хвороб і їх збудників.

Ключові слова: бук лісовий, грабово-букові насадження, хвороби, симптоми ураження.

Постановка проблеми. Чисті і змішані популяції бука *Fagus sylvatica L.*, що зростають в умовах Закарпаття є унікальними високопродуктивними рослинними формаціями, які мають велике господарське значення і виконують важливі біосферні функції. В той же час буковий ліс є складним комплексом постійної взаємодії між компонентами живої і неживої природи, порушення функцій одного з них спричиняє негативні зміни у взаємовпливах між іншими. Що в результаті відображається на загальнобіологічній стійкості лісового біоценозу в цілому, так і на стійкості його проти деяких негативних чинників, зокрема шкідливих комах та збудників хвороб.

Істотної шкоди буковим насадженням завдають хвороби, вражаючи плоди та насіння, вони знижують їх схожість. При розвитку захворювань сіянців і саджанців, знижується вихід стандартних рослин з одиниці площі. У молодняків при ураженні борошнистою россою, плямистостями погіршується приріст. При появі некрозів, ракових хвороб знижується якість ділової деревини [3, 5, 6].

Методи і методика досліджень. Для з'ясування сучасного стану букових насаджень регіону щодо ураження їх хворобами нами було проведено обстеження в лісі і на узліссі Анталовецького лісництва ДП «Ужгородське лісове господарство». Обстежували грабово-буковий тип лісу (повнота 0,7). На обстежуваній ділянці узлісся окрім бука лісового наявні граб

звичайний, ліщина звичайна, черешня та береза бородавчаста.

Обстеження проводились, згідно існуючих методик [1, 2, 5, 7]. Були описані симптоми ураження, визначені типи і збудники хвороб. Типи ураження і збудники хвороб визначали за довідковими матеріалами [3, 5].

Уражені дерева визначали за наявністю плодів тіл, дуплавистості, суховершинності, ракових наростів.

Виклад основного матеріалу досліджень. В умовах Закарпаття поширені близько 75 збудників хвороб буку, найбільш шкодочинні для нього - грибні захворювання [3].

У грабово-буковому лісі Анталовецького лісництва нами було виявлено 12 видів грибів-збудників кореневих, стовбурних гнилей та ракотворних захворювань.

Некрозно-ракотворні хвороби в букових насадженнях лісництва були представлені нектріями (збудники гриби *Nectria ditissima* і *Nectria galigena*).

Симптоми ураження нектрією ракотвірною (*Nectria ditissima*), у вигляді масової кількості ракових утворень спостерігали на стовбурі і гілках бука, кількість їх сягала десятки, а то і сотні пухлин на одному дереві. Було наявне усихання центральних пагонів і бокових гілок, відмирання кори.

Це небезпечні захворювання бука, тому що вони можуть привести до всихання й відмирання дерев, а також виразки відкривають шлях для інших шкідників, у тому числі й дереворуйнуючих грибів.

Дереворуйнівні гриби ми виявляли на стовбурах, пеньках та на гілках бука. На живих і повалених стовбурах у великій кількості розвиваються трутові гриби, що руйнують деревину. Відмічали наявність плодових тіл справжнього (*Fomes fomentarius* (L. ex Fr.) Gill.), несправжнього (*Phellinus igniarius* (L.: Fr.) Quel), сірчано-жовтого (*Laetiporus sulphureus* (Bull.: Fr.) Bond. et Sing.) різноколірного (*Coriolus versicolor*) трутовиків, дубової губки – (*Daedalea quercina* L.: Fr.), стереуму шерстистого (*Stereum hirsutum*), дальдінії концентричної (*Daldinia concentrica*), опенька осіннього (*Azrmillariella mellea*), гливи (*Pleurotus ostreatus*).

Найпоширеніша і найнебезпечніша хвороба бука - серцевинна гниль, збудником якої є справжній трутовик - *Fomes fomentarius* (L. ex Fr.) Gill. Тверді копитоподібні, поодинокі, за формою напівокруглі, з нижнього боку плоскі плодові тіла справжнього трутовика виявляли у великій кількості на живих стовбурах бука, а ще більше на повалених і пеньках. Під впливом справжнього трутовика відбувається досить інтенсивне гниття деревини, що поширюється від заболони до серцевини, внаслідок чого стовбури уражених дерев втрачають міцність і під ударами вітру переломлюються [3].

Копитоподібні, дуже мінливі за величиною, темно сірі, з концентричними боріздками, поздовжніми й поперечними тріщинами плодові тіла несправжнього трутовика (*Phellinus igniarius*) на деревах бука ми виявляли в меншій мірі, ніж справжнього трутовика.

На пошкодженому вогнем дереві були відмічені поверхневі, кулевидні, чорні, блискучі плодові тіла дальдінії концентричної (*Daldinia concentrica*).

На відмерлих стовбурах та на пнях спостерігали розвиток гнилі, спричиненої коріолусом різноколірним (*Coriolus versicolor*). Крім даного виду в Закарпатті поширені ще два коріолуси: зональний та шерстистий [4].

Трутовик сірчано-жовтий (*Laetiporus sulphureus*) викликає червоно-буру деструктивну стовбурну гниль. М'ясисті, лимонно-жовтого кольору

плодові тіла були зосереджені на стовбурах дерев невисоко над землею.

Істівні види грибів - опеньок осінній (*Azrmillariella mellea*) і глива (*Pleurotus ostreatus*) виявляли насамперед на зрубленій деревині, рідше на ростучих стовбурах бука. Плодові тіла опенька зосереджувались на коренях і комлевій частині усихаючих букових саджанців.

Тверді, шкірясті, волосисті, жовтувато-сірі плодові тіла у вигляді бокових шапок стереуму шерстистого (*Stereum hirsutum*) виявляли на пнях. Росте даний гриб і на пологій деревині бука та інших листяних порід. Досить часто поселяється в місцях опіків та на сучобочинах живих стовбурів.

Серед зазначених вище грибних захворювань, поширених на букових деревах Анталовецького лісництва переважаючий відсоток ураження хворобами (напр., нектрією ракотвірною сягає 50%) припадає на узлісся (рисунок 1).

Найбільш поширені ракові хвороби – нектрія ракотвірна (у лісі (17%), на узліссі (50%)), нектрія галотвірна (у лісі (8,7%), на узліссі (29%)), стереум шерстистий (на узліссі (6,7%)), дальдінія концентрична (5,8%). В одиничних екземплярах зустрічаються трутовик лускатий, трутовик різноколірний.

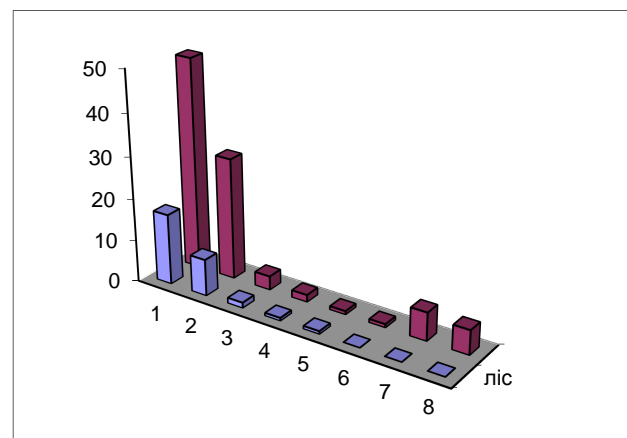

Рис 1. Ураження букових дерев у лісі та на узліссі (%) в Анталовецькому лісництві ДП «Ужгородське лісове господарство»

1 - нектрія ракотвірна; 2 - нектрія галотвірна; 3 - справжній трутовик; 4 -

несправжній трутовик; 5 - трутовик лускатий; 6 - трутовик різноколірний; 7 - стереум шерстистий; 8 - дальдінія концентрична.

Переважаючий відсоток ураження буково-грабових насаджень хворобами припадає на узлісся, тому особливу увагу слід приділяти догляду за ним.

Висновки та пропозиції. В умовах Закарпаття поширені близько 75 збудників хвороб, найбільш шкочинні - грибні хвороби.

В передгірських умовах Анталовецького лісництва в грабово-букових насадженнях виявили 12 грибних захворювань, серед них найбільш поширені раково-некротні захворювання:

нектрія ракотвірна (у лісі (17%), на узліссі (50%)), нектрія галотвірна (у лісі (8,7%), на узліссі (29%)), та дереворуйнівні гриби: стереум шерстистий (на узліссі (6,7%)), дальдінія концентрична (5,8%). Зустрічаються в одиничних екземплярах - несправжній трутовик, трутовик лускатий, трутовик різноколірний, шерстиста шкіряста губка, дубова губка.

Для зменшення кількості хворих дерев необхідно виконувати санітарні та агротехнічні правила в культурах і деревостанах; вчасно проводити санітарні вирубування та лікування дерев. Особливу увагу слід приділяти узліссям – буферу лісу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лесная фитопатология [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// coolreferat.com](http://coolreferat.com)
2. Мигаль А.В. Методичні вказівки до лабораторних робіт з курсу «Фітопатологія» для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації напрямку «Лісове та садово-паркове господарство» Частина 2. / А.В. Мигаль, С.С. Чепур. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2011. – 52с.
3. Молотков П.І. Здоров'я бука. / П.І. Молотков, Г. Ю. Деновецький, М.І. Баганич, А.В. Лесовський – У.: Карпати, 1973. – 96 с.
4. Сидор О.С. Грибные болезни бука (*Fagus sylvatica* L.) // Вопросы охраны и

- рационального использования растительного и животного мира Украинских Карпат. / О.С. Сидор, П.С. Ловас. — Ужгород: 1988.
5. Семенкова И.Г. Фитопатология. Дереворазрушающие грибы, гнили и патологические окраски древесины (Определительные таблицы). / И.Г. Семенкова — М.: МГУЛ, 2001. - 57с.
6. Слободян Я.М. Діагностика стадій захворювання букових деревостанів збудниками ракових пухлин. // Науковий вісник УкрДЛТУ. – Вип. 14.6., 2004.
7. Шевченко С.В. Лісова фітопатологія. / С.В. Шевченко. – Л. Вид-во Львів. Ун-ту, 1968. – 344с.

Talpa G. E, Chepur S. S.

Uzhgorod national university, 88000, Uzhgorod, Universitetskaya St., 14

ASSESSMENT OF THE CONDITION OF GRABOVO-BUKOVYH OF PLANTINGS IN FOOTHILL CONDITIONS OF ZAKARPATYE

The condition of grabovo-beechen plantings in foothill conditions of Zakarpatyie on the example of the Antalovetsky forest area is estimated. The described symptoms of defeat of trees of a beech and its separate parts the diseases revealed as a result of inspection of the wood and an edge, are defined types of diseases and their activators.

Keywords: beech forest, grabovo-beechen plantings, diseases, defeat symptoms.

Талпа Г. Е, Чепур С. С.

Ужгородский национальный университет, 88000, г. Ужгород, ул. Университетская, 14

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ГРАБОВО-БУКОВЫХ НАСАЖДЕНИЙ В ПРЕДГОРНЫХ УСЛОВИЯХ ЗАКАРПАТЬЯ

Оценено состояние грабово-буковых насаждений в предгорных условиях Закарпатья на примере Анталовецкого лесничества. Описанные симптомы поражения деревьев бука и его отдельных частей болезнями, выявленными в результате обследования леса и опушки, определены типы болезней и их возбудителей.

Ключевые слова: бук лесной, грабово-буковые насаждения, болезни, симптомы поражения.